

Intergenerationele overdracht van status en sekse-typing van beroepen: De invloed van vader en moeder op hun dochters en zonen

Sylvia E. Korupp, Karin Sanders, Harry B.G. Ganzeboom¹

Summary

How Parents' Jobs Influence Children's Jobs: Interrelating Occupational Status and Sex-Typing in the Netherlands

To what extent do the mother's and father's jobs and occupational sex-typing influence the status and sex-typing of their children's occupation at first entry into the labour market? Our database contains 5027 respondents of two merged Dutch surveys held between 1992 and 1995. The effect of the mother's occupational status on her daughter's is significant, but smaller than either the effect of father's status on his son's or his daughter's status. The mother's occupational sex-typing is related to her daughter's occupational sex-typing. The more female sex-typed the daughter's occupation, the lower her occupational status. In the same way the father's occupational sex-typing is related to his son's occupational sex-typing. While the extension of the classical status attainment models by the mother's occupation and occupational sex-typing leads to interesting and new coefficients, we conclude that the more elementary classical model is not invalidated by these new perspectives.

1. Intergenerationele overdracht van status en sekse-typing van beroepen

Uit onderzoek naar de intergenerationele mobiliteit blijkt stevast dat de beroepsstatus van ouders positief verbonden is met de beroepsstatus van hun kinderen (Blau & Duncan, 1967; Ganzeboom & De Graaf, 1983; Goldthorpe, 1987; Rijken, 1999). Uit onderzoek naar intergenerationele statusoverdracht in Nederland blijkt echter ook dat de directe invloed van de ouderlijke beroepsstatus op verworven beroepsstatus in de afgelopen decennia is afgenomen (De Graaf & Luijkx, 1992; Hendricks & Ganzeboom, 1998), terwijl de betekenis van de opleiding van de respondent voor diens beroepsverwerving is toegenomen. Bij deze conclusies gaat het wat *ouderlijke* status betreft om de invloed van de beroepsstatus van de *vader* en wordt geen rekening gehouden met de beroepsstatus van de *moeder*.

Onderzoekers op dit terrein gaan er kennelijk van uit dat het weglaten van de beroepsstatus van de moeder geen invloed heeft op de geldigheid van hun modellen. Maar met de toe-

name van het aantal vrouwen op de arbeidsmarkt wordt de aloude claim (Acker, 1973) dat de beroepsstatus van de moeder als een additionele component in de intergenerationele statusoverdracht moet worden gezien, steeds actueler. Wanneer het beroep van de moeder ook een invloed op de statusverwerving van kinderen heeft, kunnen de standaardbevindingen over omvang van en trends in intergenerationele statusoverdracht in een ander licht komen te staan. Modellen waarin alleen vaders beroep voorkomt, onderschatten dan de totale intergenerationele statusoverdracht; ook zou het goed kunnen dat de trend naar meer intergenerationele mobiliteit terug te voeren is op het weglaten van een relatief steeds belangrijker wordende determinant in het model (Bakker & Creemers, 1994).

De voorliggende studie richt zich dan ook op de invloed van moeder op de beroepsstatus van de kinderen: in hoeverre veranderen de parameters van het klassieke beroepsverwervingsmodel (Blau & Duncan, 1967) als de beroepsstatus van het beroep van de moeder aan de voorspellers wordt toegevoegd, en in hoeverre is haar invloed op de beroepsstatus van haar kinderen door de tijd heen veranderd? We beantwoorden deze vraag niet alleen voor Nederlandse zonen, maar ook voor Nederlandse dochters.

Het internationale empirische onderzoek naar de invloed van de moeder heeft tot dusverre, zeker in vergelijking met resultaten van het onderzoek naar de intergenerationele invloeden van vaders, weinig eenduidige resultaten opgeleverd. Zo vindt Peschar (1988) in een aantal Oost- en West-Europese landen geen verschillen tussen vaders en moeders wat betreft hun invloed op de carrièrekansen van hun dochters en zonen. Eenzelfde resultaat wordt gevonden bij Crook (1995), Holland Baker (1980) en McClendon (1976) die allen geen verschillen tussen vaders en moeders in de overdracht van status vinden. Treiman en Terrell (1975) en Rosenfeld (1978) vinden voor vaders meer statusoverdracht naar hun zonen dan naar hun dochters, en vinden voor moeders meer statusoverdracht naar hun dochters dan naar hun zonen. Ook recent onderzoek in de Verenigde Staten toont een significante invloed van de achtergrondkenmerken van moeders op de beroepsstatus van haar kinderen. Zo vindt Khazzoom (1997) dat de invloed van de beroepsstatus van de moeder cruciaal is voor het verklaren van de uiteindelijke beroepsstatus van haar dochter, dat de invloed van de moeder sterker is dan de invloed van de vader en dat haar invloed sterker is op dochters dan op zonen. Aschaffenburg (1995) benadrukt eveneens de sterkere statusoverdracht van de ouder op het kind van hetzelfde geslacht.

Een complicerende factor, die mogelijk de wisselende uitkomsten zou kunnen verklaren, is dat de beroepsstructuren van mannen en vrouwen in het algemeen, en van vaders en moeders in het bijzonder, nogal sterk van elkaar verschillen. Er zijn verschillen in de verdeling van status, maar vooral ook in de sekse-getypeerdheid van beroepen. Hiermee wordt bedoeld op het percentage vrouwen en mannen dat werkzaam is in een beroep. Zo kan een beroep gedomineerd worden door mannen; in dit geval spreken we van een typisch mannelijk beroep. In het geval dat een beroep door vrouwen wordt gedomineerd, spreken we van een typisch vrouwelijk beroep.

Eerder onderzoek lijkt aan te tonen dat het percentage vrouwen in een beroep negatief gerelateerd is aan de status van het beroep (Glick, Wilck & Perreault, 1995; Powell & Jacobs,

1983; Powers & Holmberg, 1978, Tijdens, 1997; Tyree & Hicks, 1988; Veldman, 1991; Xu & Leffler, 1992). Ook blijkt dat als vrouwen in typisch vrouwelijke beroepen werken, de kans op het bereiken van een hoge managementpositie met een hoge status afneemt (Huffman 1995). Dit zou betekenen dat een keuze voor een typisch vrouwelijk beroep ook de keuze van een lagere status met zich meebrengt. Het ligt voor de hand dat de keuze voor een sekse-getypeerd beroep ook een intergenerationale component heeft, en met name dat dochters hierin hun moeder volgen en zonen hun vader. Indien de overdracht van beroepen tussen ouders en kinderen mede geschiedt op basis van de sekse-getypeerdheid van een beroep en sekse-typing van een beroep met de status ervan gerelateerd is, betekent dit dat het klassieke intergenerationale statusoverdrachtsmodel in dit opzicht de mate van intergenerationale statusoverdracht onderschat. In studies van intergenerationale overdracht van beroepen wordt doorgaans geen rekening gehouden met de sekse-getypeerdheid van een beroep.

In dit artikel bestuderen we daarom of naast de status, de sekse-getypeerdheid van het beroep van de ouders van invloed is op het proces van beroepsoverdracht. Daarmee staan de volgende vragen centraal: (A) *Welke invloeden bestaan er van de status en de sekse-typing van het beroep van vaders en moeders op de status en de sekse-typing van het beroep van hun zonen en dochters?* (B) *Hoe zijn deze relaties in de tijd veranderd?* (C) *Tot welke andere interpretaties van het beroepsoverdracht patroon leidt de opname van moeders beroep naar status en sekse-typing in het klassieke beroepsverwervingsmodel van mannen en vrouwen?*

We concentreren ons bij het beantwoorden van deze vragen om een aantal redenen op het eerste beroep van de bestudeerde zonen en dochters. Ten eerste geldt vooral voor vrouwen, dat later in hun loopbaan de kans toeneemt op perioden waarin tijdelijk de arbeidsmarkt wordt verlaten, hetgeen het vergelijken van mannen en vrouwen compliceert. Ten tweede is in het standaard beroepsverwervingsmodel de positieve relatie tussen de status van de ouders en die van het kind het sterkst aan het begin van de carrière van de kinderen (Blau & Duncan, 1967) en is de additionele invloed in de rest van hun carrière nog maar tamelijk klein. Het eerste beroep is hiermee de cruciale link in de verdere ontwikkelingen van het proces van de bereikte status van een individu. Ten derde maakt het gebruik van het eerste beroep het mogelijk om via cohorten tot een historische vergelijking te komen en te bekijken of de toevoeging van moeders beroepsstatus een ander perspectief op trends biedt.

2. Historische trends

Het startpunt van onze analyse is een vereenvoudigde versie van het klassieke statusverwervingsmodel, zoals dat is opgesteld door Blau & Duncan (1967). De vereenvoudiging is dat we de opleiding van de ouders en het huidige beroep weglaten. Eerder onderzoek in Nederland blijkt redelijk overeen te komen met de resultaten van Blau en Duncan dat de opleiding van de vader geen direct effect heeft op de status van het eerste beroep van de zoon (De Graaf & Luijckx, 1995) en daarom gerust uit de analyse kan worden weggelaten. De beroepsstatus van de vader heeft wel een direct effect op de beroepsstatus van de zoon, ook

als rekening wordt gehouden met de opleiding van de zoon. Ons onderzoek concentreert zich daarmee op de variabelen: vaders beroep, moeders beroep, opleiding van het kind en het eerste beroep van het kind.

Uit het statusverwervingsonderzoek in Nederland is gebleken dat de directe intergenerati-
onele statusoverdracht door de tijd heen is afgenomen (Ganzeboom & De Graaf, 1983;
Ganzeboom & Luijkx, 1995; Ganzeboom, Luijkx & Treiman, 1989). Individuele prestaties
in de vorm van bereikte opleiding worden in toenemende mate belangrijk voor de bereikte
beroepsstatus (De Graaf & Luijkx, 1992; Hendricks & Ganzeboom, 1998). Op basis van de
afnemende invloed van de beroepsstatus van vaders wordt doorgaans de conclusie getrokken
dat de Westerse geïndustrialiseerde samenlevingen meer open zijn geworden (Rijken, 1999)
en de moderniseringsthese standhoudt. Indien deze these algemeen geldig is, kunnen we voor
moeders beroep eenzelfde over de tijd afnemende invloed verwachten op de status van het
eerste beroep van haar kinderen.

Met de toename van het aantal vrouwen op de arbeidsmarkt kan worden verwacht dat de
rol van vrouwen binnen gezinnen is veranderd. Zo verschuift volgens Lopata (1994) door de
toename van het aantal vrouwen op de arbeidsmarkt de autoriteit en macht binnen gezinnen
van vaders naar moeders. Op basis hiervan zouden we verwachten dat de invloed van het
beroep van de moeder op zichzelf misschien afneemt, maar in verhouding tot dat van de
vader wel toeneemt. Een empirische bevestiging voor deze veronderstelling in de context van
statusverwerving wordt gevonden bij Van der Lippe, Van Dam en Ganzeboom (1995). Zij
vinden voor de cohorten geboren tussen 1906 en 1965, in verhouding tot de invloed van de
vader, een toenemende invloed van de opleiding van de moeder op de opleiding van haar kin-
deren. Op basis van het bovenstaande kunnen de volgende verwachtingen worden geformule-
erd:

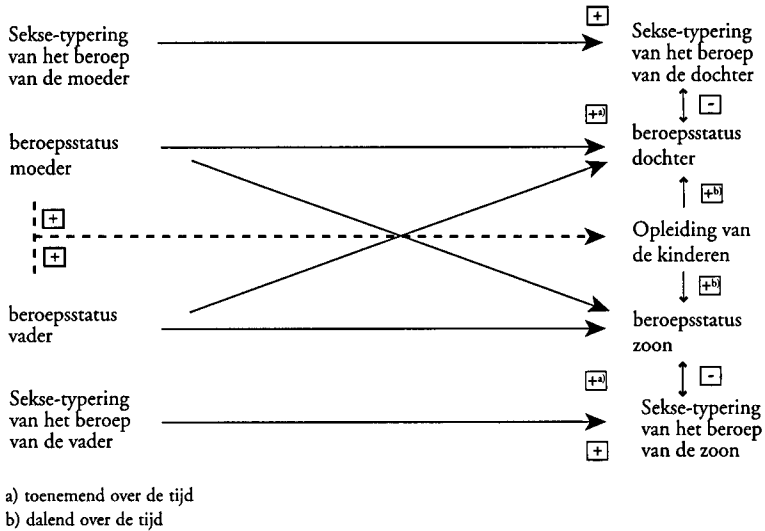
H1: Door de tijd heen:

- a. neemt de invloed van de beroepsstatus van beide ouders op de status van het eerste beroep van het kind af,*
- b. neemt de invloed van de eigen opleiding op de status van het eerste beroep toe, en*
- c. neemt, in verhouding tot de beroepsstatus van de vader, de invloed van de beroepsstatus van de moeder op de status van het eerste beroep van het kind toe.*

3. Sekserol-model

Vervolgens bekijken we hoe de status en de sekse-typering van het beroep van de ouders van invloed is op de status en sekse-typering van het eerste beroep van het kind. Dienen ouders naast de status van hun beroep ook als een model in het besluit een sekse-getypeerd beroep te kiezen? Buitenlands onderzoek laat zien dat dochters vaker een voorkeur hebben voor het beroep van hun moeder dan voor het beroep van hun vader (Pearson, 1983; Rosenfeld, 1978; Stevens & Boyd, 1980). Dit wordt bevestigd in empirische studies waaruit blijkt dat de sterk-

Figuur 1: Theoretisch model

te van de statusoverdracht per sekse verschilt: de invloed van de moeder is sterker voor dochters, terwijl de invloed van de vader sterker is voor zonen (Aschaffenburg, 1995; Khazzoom, 1997).

Ter verklaring wordt veelal op basis van psychologische mechanismen verondersteld dat kinderen zich in sterkere mate identificeren met de ouder van hetzelfde geslacht dan met de ouder van het andere geslacht (Acock & Yang, 1984; Huttunen, 1992; Updegraff, McHale & Crouter, 1996; voor een overzicht van moeders en dochters: Boyd, 1989). Dit betekent dat in veel opzichten zonen en dochters de ouder van hetzelfde geslacht als een voorbeeld nemen. Ook psychologisch onderzoek naar de overdracht van sekse-rollen van de ene generatie naar de andere laat zien dat kinderen een sterke oriëntatie op de ouder van hetzelfde geslacht hebben (Smith & Self, 1980; Starrels, 1992). Op basis hiervan verwachten we dat de identificatie met de ouder van hetzelfde geslacht niet alleen opgaat voor de overdracht van status, maar dat die ook opgaat voor de sekse-getypeerdheid van het beroep. Zo wordt verwacht dat de dochters van moeders die werkzaam zijn, of werkzaam zijn geweest, in een typisch vrouwelijk beroep eerder een keuze maken voor een beroep waarin het percentage vrouwen hoog is dan dat ze kiezen voor een typisch mannelijk beroep, en dat omgekeerd de kans dat dochters een mannelijke beroep kiezen groter is als hun moeder een door mannen gedomineerd beroep heeft. Op basis van het bovenstaande kunnen we de volgende hypothesen formuleren:

- H2: De relatie tussen ouder en kind van hetzelfde geslacht is sterker dan de relatie tussen ouder en kind van een ander geslacht voor
- zowel de beroepsstatus, als
 - voor de sekse-getypeerdheid van het beroep.

Het volledige theoretische model wordt weergegeven in figuur 1. De relaties zoals weergegeven in de 'schaduw'-gebieden staan centraal in ons onderzoek, terwijl de niet-geschaduwde relaties constant worden gehouden.

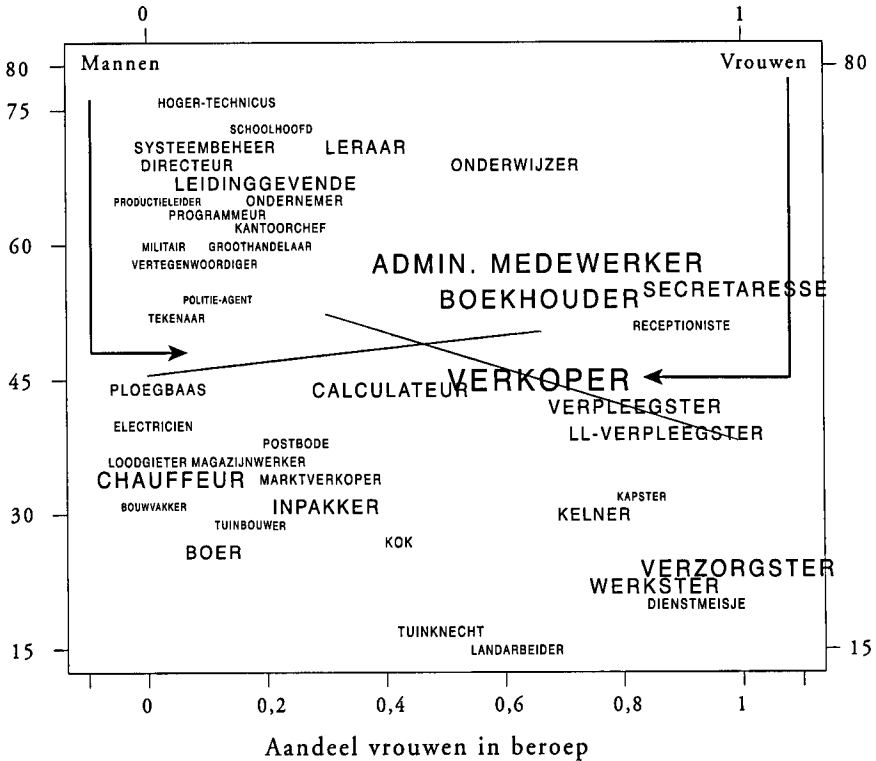
4. Data en methoden

Beschikbare databronnen waarin het beroep van de moeder samen met het eerste beroep van de respondent is opgenomen zijn de Huishoudens in Nederland 1995 [HIN95] (Weesie, Kalmijn, Bernasco & Giesen, 1995) en de Familie Enquête Nederlandse Bevolking 1992-1993 [FAM93] (Ultee & Ganzeboom, 1993). Beide enquêtes bevatten retrospectieve interviews over carrières van vrouwelijke en mannelijke respondenten. We selecteerden respondenten jonger dan 64 jaar, geboren tussen 1927 en 1975 met een geldige eerste beroepscode. Het uiteindelijke databestand bevat 5.027 respondenten, waarvan 2.496 vrouwen en 2.531 mannen.

De eenheid van onze analyse is de respondent, en we bestuderen de mate waarin de status en de sekse-typing van zijn of haar eerste beroep na het voltooien van een opleiding afhankelijk is van de status en sekse-typing van het beroep van de ouders. Een opleiding wordt als afgesloten gedefinieerd als na het voltooien van een opleiding een periode van twee jaar zonder activiteiten voor een verdere opleiding volgt. Het beroep na het voltooien van deze opleiding is gedefinieerd als het eerste beroep.

De twee afhankelijke variabelen in de analyse zijn de status en de sekse-typing van het eerste beroep van de respondent. De status van het eerste beroep is geschaald volgens de *International Socioeconomic Index (ISEI)* van beroepsstatus (Ganzeboom, De Graaf & Treiman, 1992; Ganzeboom & Treiman, 1996). Voor de statusschaal van de ISEI worden de vereiste opleiding en het inkomen van een beroep gecorreleerd. Deze correlatie wordt als basis genomen om de beroepen hiërarchisch te ordenen. De ISEI is oorspronkelijk gemeten op een schaal van 10 tot 90. Om de status en de sekse-typing van een beroep hetzelfde bereik te geven, is de statusscore gedeeld door 100, met 0,1 verminderd en gedeeld door 0,8, zodat de schaal van 0 tot 1 loopt. De schaling naar de sekse-typing van een beroep is berekend op basis van de ongewogen data ($N=47.621$) van de Enquête Beroepsbevolking van 1991 (CBS EBB, 1991). De relatie tussen status van beroepen en hun sekse-typing is gecompliceerd, omdat zij verschilt tussen mannen en vrouwen. In figuur 2 is uiteengezet hoe de proportie vrouwen in beroepsgroepen (gemeten in de viercijferige details van de CBS Beroepsclassificatie 1984) gerelateerd is aan de status van die beroepen. Weergegeven is alleen een aantal omvangrijkere beroepsgroepen (de omvang van de aanduidingen is evenredig met de omvang van de betrokken groepen), maar de aangegeven regressielijnen, respectievelijk voor mannen (links) en vrouwen (rechts), berusten op het gehele databestand. Voor vrouwen (die zich in meerderheid rechts in de figuur bevinden) is er een negatieve en zelfs tamelijk sterke relatie tussen beroepshoogte en de dominantie van vrouwen in een beroep: hoe meer vrouwen in een beroep, des te lager de status. Voor mannen is de relatie zwakker en als volgt:

Figuur 2: De samenhang tussen de beroepsstatus en het aantal vrouwen in de beroepen

Bron: EBB, 1991.

naarmate er meer mannen in hun beroepen zijn, is hun bijbehorende status lager. Deze relaties laten zich het elegantst samenvatten door sekse-typering seksespecifiek op te vatten: voor vrouwen is sekse-typering van een beroep hoger naarmate er meer vrouwen in een beroep voorkomen; voor mannen is sekse-typering van een beroep hoger, naarmate er meer mannen in dat beroep voorkomen.

De status en de sekse-typering van het beroep van de vader en moeder zijn de belangrijkste onafhankelijke variabelen in de analyse. Daarnaast gebruiken we de opleiding van de respondent, gemeten in het aantal jaren opleiding, het huisvrouw zijn van de moeder en of de respondent exact hetzelfde beroep heeft als de ouder van hetzelfde geslacht, als controlevariabele. Het gemiddelde en de standaarddeviaties van de variabelen die in de analyse zijn opgenomen, worden weergegeven in tabel 1.

Uit tabel 1 blijkt dat de beroepsstatus van de vader en van de respondenten gemiddeld hoger is dan de gemiddelde beroepsstatus van de moeders, maar dat de verschillen klein zijn. Van de respondenten heeft 38% een moeder die huisvrouw is of van wie aangenomen kan worden dat ze niet gewerkt heeft voor het huwelijk en toen de kinderen klein waren: van deze groep moeders is op geen enkel tijdstip een beroepslabel bekend. Aan deze 'huis-

Tabel 1: Gemiddelden, standaarddeviaties en schalen van de in de analyse gebruikte variabelen

Variabelen	Schaal	Gemiddelde	Standaarddeviatie
Beroepsstatus zonen	0 - 1,00	0,50	0,18
Beroepsstatus dochters	0 - 1,00	0,51	0,17
Beroepsstatus moeder	0 - 1,00	0,43	0,13
Moeder is huisvrouw	0/1	0,38	-
Beroepsstatus vader	0 - 1,00	0,50	0,18
Seksetype beroep zonen	0 - 1,00	0,75	0,26
Seksetype beroep dochters	0 - 1,00	0,69	0,24
Seksetype beroep moeder	0 - 1,00	0,71	0,20
Seksetype beroep vader	0 - 1,00	0,81	0,21
Zoon heeft exact hetzelfde beroep als vader	0/1	0,05	-
Dochter heeft exact hetzelfde beroep als moeder	0/1	0,04	-
Opleiding respondent	6 - 17	11,74	2,94
Geboortjaar respondenten FAM93	1927 - 75	1951	10,68
Geboortjaar respondenten HIN95	1927 - 75	1957	10,94

Bron: Familie-Enquête, 1992-1993; Huishoudens in Nederland, 1995.

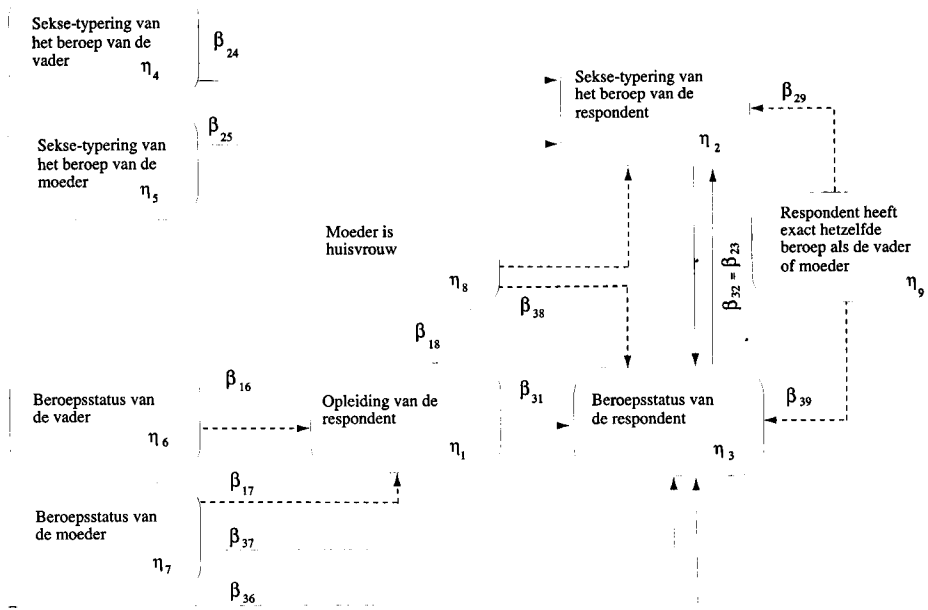
vrouwen' wordt voor de beroepsstatus de gemiddelde waarde van de beroepsstatus van de werkende moeders toegekend, en wordt om de invloed van huisvrouwen te berekenen een dummy variabele aangemaakt, waarbij huisvrouwen de code '1' krijgen (Cohen & Cohen, 1976).

De beroepen van de vaders kennen gemiddeld een 'man-vrouw-ratio' van 81:19. Dit betekent dat in de beroepsgroepen van de vaders gemiddeld 81 procent mannen en 19 procent vrouwen werkzaam waren. Voor moeders wordt een gemiddelde 'man-vrouw-ratio' van 29:71 gevonden. Als we apart naar de vrouwelijke en mannelijke respondenten kijken, zien we een lichte trend naar minder sekse-typering in de volgende generatie. Terwijl de moeders gemiddeld beroepen hebben met 71% vrouwen in het beroep, is dit voor hun dochters 69%. En bij de zonen is het aantal mannen in hun beroep gemiddeld 75%, tegen 81% van de vaders.

Ook met betrekking tot de status van het beroep zien we interessante verschillen tussen de mannen en vrouwen in de beide generaties. Terwijl het verschil in de beroepsstatus tussen beide ouders zeven punten bedraagt (0,43 en 0,50), vinden we dat dochters gemiddeld iets meer status in hun (eerste) beroep hebben dan zonen: respectievelijk 0,51 en 0,50.

Naast de opleiding van de respondent wordt een controlevariabele ingezet voor het geval dat vader en zoon, respectievelijk moeder en dochter exact hetzelfde beroep hebben. Van de respondenten heeft 6,8% (265 respondenten, 137 mannen en 128 vrouwen) exact hetzelfde beroep als één van de beide ouders. In het merendeel van deze gevallen gaat het om exact hetzelfde beroep als de ouder van hetzelfde geslacht (dit geldt voor 78% van deze vrouwelijke respondenten, en voor 83% van deze mannelijke respondenten). Bij het opnemen van deze controlevariabele wordt ervoor gecontroleerd, of een effect van sekse-typering mogelijk veroorzaakt zou kunnen zijn door het hebben van exact hetzelfde beroep als de ouder. Als er

Figuur 3: LISREL-model

na deze controle nog een effect van sekse-typering overblijft, kan ervan worden uitgegaan, dat dit het 'netto' effect van een daadwerkelijke relatie tussen sekse-typering and beroepsstatus is.

Met behulp van LISREL (Jöreskog & Sörbom, 1993) schatten we vervolgens de causale effecten van de onafhankelijke variabelen op de afhankelijke variabelen en de wederzijdse relatie tussen de twee afhankelijke variabelen. Het model gaat ervan uit dat respondenten de status en de sekse-typering van het eerste beroep gelijktijdig bereiken. Om deze redenen moeten de effecten op de beroepsstatus en op de sekse-typering van een beroep gelijktijdig worden geschat en aan elkaar gelijk gesteld (zie figuur 3).² Merk op dat we in het model niet toelaten dat sekse-typering van de beroepen van ouders van invloed is op de status van de kinderen en evenmin dat de ouderlijke status van invloed is op de keuze voor een sekse-getypeerd beroep van de kinderen.

5. Resultaten

5.1. Historische trends

In tabel 2 worden de gestandaardiseerde *beta*-coëfficiënten en *t*-waarden van het geprefereerde LISREL-model weergegeven.³ Voorgesteld wordt een zo zuinig mogelijk model om de gegevens te representeren (zie bijlage A voor de gevolgde modelzoekprocedure). Hiertoe is –

voor mannen en vrouwen afzonderlijk – de significantie van cohortverschillen onderzocht via gelijkstelling van parameters. Voor mannen blijkt het niet nodig cohortverschillen te veronderstellen, voor vrouwen is een aantal van die verschillen wel statistisch significant. De uiteindelijk gekozen modellen passen goed bij de data. Dit houdt in dat er geen reden is nog andere effecten in de modellen te veronderstellen dan nu opgenomen. Sommige van de opgenomen effecten verschillen echter niet significant van 0.

Op basis van resultaten van eerder onderzoek verwachten we allereerst (hypothese 1a) dat de invloed van de ouderlijke beroepsstatus op de status van het eerste beroep van het kind door de tijd afneemt. Hiervoor kijken we naar de grootte van B_{36} – de invloed van de beroepsstatus van de vader – en B_{37} – de invloed van de beroepsstatus van de moeder. De directe statusoverdracht vanaf moeders beroep is bescheiden, namelijk 0,063 voor vrouwen en praktisch 0 (namelijk niet significant) voor mannen. Voor de invloed van vaders zien we dat deze voor zowel mannen als vrouwen sterker is dan die van de moeder, maar inderdaad voor vrouwen afneemt: de coëfficiënt halveert van 0,146 naar 0,073. De invloed van de vader op de mannen (0,135) is daarentegen stabiel tussen de cohorten. Wat betreft opleiding zien we dat de bijdrage van vaders beroep aan de opleidingshoogte (B_{16}) in doorsnee wel twee keer zo groot is als die van het beroep van de moeder (B_{17}). We zien alleen maar een daling van dit effect bij vaders en dochters, de rest is stabiel.

Hypothese (1b) luidt dat de invloed van de eigen opleiding van de respondent door de tijd heen toeneemt. In tabel 2 zouden we gegeven deze hypothese een toename moeten zien van de coëfficiënt B_{31} , de invloed van de opleiding van de respondent op de status van het eerste beroep. Dit blijkt noch voor de vrouwelijke, noch voor de mannelijke respondenten het geval te zijn. Bij mannen zien we dat deze invloed stabiel is (0,473), maar bij vrouwen zien we zelfs een flinke afname in de invloed van de eigen opleiding: van 0,439 naar 0,304. Dit betekent dat we hypothese 1b moeten verwerpen: er blijkt geen sprake te zijn van een toename van de invloed van de eigen opleiding op de status van het eerste beroep.

In het laatste deel van de eerste hypothese (1c) wordt verwacht dat door de tijd heen de invloed van de beroepsstatus van de moeder toeneemt, *in verhouding tot* de beroepsstatus van de vader, op de status van het beroep van het kind. Wanneer we de invloed van de beroepsstatus van de moeder (B_{37}) vergelijken met de invloed van de beroepsstatus van de vader (B_{36}) zien we voor de vrouwelijke respondenten een bevestiging. Datzelfde is het geval voor de invloed van vaders op de opleiding van dochters (B_{16}). Voor het beroep van zonen blijkt er helemaal geen sprake te zijn van invloed van de moeders, voor hun opleiding is haar invloed significant maar klein. Verandering in de invloed van de vader treedt niet op voor zonen, zodat aan de verhoudingen tussen vaders en moeders hier niets veranderd is. Het bovenstaande betekent dat hypothese 1c over de gegroeide relatieve invloed van moeders op statusverwerving slechts voor dochters wordt bevestigd.

Tabel 2: Beta coëfficiënten uit het LISREL model (T-waarden tussen haakjes)

	Vrouwen		Mannen	
	Cohorten 1927-58	Cohorten 1959-75	Cohorten 1927-58	Cohorten 1959-75
Moeder Beroep => Respondent Beroep (β_{37})		0,063** (3,60)		0,026 (1,56)
Vader Beroep => Respondent Beroep (β_{36})	0,146** (5,76)		0,073** (2,81)	0,135** (7,68)
Moeder Beroep => Respondent Opleiding (β_{17})		0,128** (6,35)		0,139** (7,04)
Vader Beroep => Respondent Opleiding (β_{16})	0,334** (12,18)		0,215** (7,62)	0,270** (13,62)
Respondent Opleiding => Respondent Beroep (β_{31})	0,438** (16,85)		0,304** (11,52)	0,473** (24,53)
Moeder Sekse-type Beroep => Respondent Sekse-type Beroep (β_{25})		0,043* (2,26)		0,008 (0,45)
Vader Sekse-type Beroep => Respondent Sekse-type Beroep (β_{24})		0,034 (1,84)		0,068** (3,66)
Respondent Sekse-type Beroep <=> Respondent Beroep (β_{23+32})	-0,254** (5,35)		-0,329** (4,93)	-0,231** (6,37)
<i>Controlevariabelen:</i>				
Moeder Huisvrouw => Respondent Beroep (β_{38})	-0,080** (3,47)		-0,017 (0,67)	-0,056** (3,82)
Moeder Huisvrouw => Respondent Sekse-type Beroep (β_{28})		0,017 (0,85)		0,032 (1,57)
Moeder Huisvrouw => Respondent Opleiding (β_{18})		-0,120** (6,28)		-0,150** (8,40)
Exact Hetzelfde Beroep (4 digit) => Respondent Beroep (β_{39})		-0,047** (2,66)		-0,047** (2,81)
Exact Hetzelfde Beroep (4 digit) => Respondent Sekse-type Beroep (β_{29})		0,052** (2,60)		0,040* (2,01)
Vrijheidsgraden		22		27
Chi-kwadraat		47,48		49,70
<i>N</i>	1209	1287	1351	1180

* = $p < 0,05$; ** = $p < 0,01$.

Bron: Familie-Enquête, 1992-1993; Huishoudens in Nederland, 1995.

5.2 Sekserol-model

In dit tweede deel van de resultatenparagraaf worden de volgende hypothesen getoetst: de relatie tussen beroepsstatus (A) en sekse-typering van het beroep (B) tussen ouder en kind is sterker als ze van hetzelfde geslacht zijn. Juist om deze hypothesen te toetsen is het statusverwervingsmodel uitgebreid met sekse-typering van het beroep van de ouders, en de sekse-typering van het eerste beroep van de respondent (zie figuur 1). Ook de resultaten van deze analyse worden weergegeven in tabel 2.

Met betrekking tot de status van het beroep zagen we hierboven al een bevestiging van onze verwachtingen. Er is geen significante invloed van de beroepsstatus van de moeder (B_{37}) op de status van het eerste beroep van haar zonen maar wel voor die van haar dochters. De invloed van de beroepsstatus van de vader op de beroepsstatus van zijn zonen is in doorsnee groter dan op die van zijn dochters. De overdracht van sekse-typering van moeders beroep (B_{25}) is bescheiden, maar significant voor het eerste beroep van de dochters (0,043); ze is niet significant voor het eerste beroep van de zonen. Naarmate in het beroep van de moeder meer vrouwen werkten, is dus de kans groter dat dat voor het beroep van de dochter ook zo is. Voor de sekse-typering van het beroep van de vaders wordt een positieve en significante invloed (B_{24}) op de sekse-typering van het eerste beroep van de zonen gevonden (0,068): hoe meer het beroep van de vader door mannen gedomineerd is, des te groter de kans dat dat voor het beroep van de zoon ook zo is. Er blijkt geen significante invloed van de sekse-typering van de vader op de sekse-typering van het eerste beroep van de dochters te kunnen worden gevonden.

Op basis van de bovenstaande resultaten kunnen we de tweede hypothese ronduit bevestigd achten: zowel voor de status van het beroep als voor de mate van sekse-typering van een beroep zien we dat de relaties tussen ouder en kind van hetzelfde geslacht groter zijn dan de relaties tussen ouder en kind van een verschillend geslacht.

Met betrekking tot de relatie tussen beroepsstatus en sekse-typering van een beroep voor dochters en zonen, zien we in tabel 2 dat de relatie tussen status en sekse-typering van het beroep (B_{32} en B_{23}) voor vrouwen significant negatief en sterker wordt over cohorten (-0,254 naar -0,329), terwijl deze relatie voor mannen stabiel is (-0,231). Dit resultaat houdt in dat voor vrouwen de beroepsstatus lager is, naarmate een beroep meer door vrouwen wordt gedomineerd. Voor mannen geldt dat hoe meer een beroep gedomineerd wordt door vrouwen, des te hoger hun beroepsstatus is. Oftewel: keuze voor een meer door de eigen sekse gedomineerde beroep gaat zowel voor mannen als voor vrouwen samen met keuze voor een lagere status. Hoewel deze relatie ($B_{23}=B_{32}$) op zichzelf betrekkelijk sterk is, verandert de opname ervan in het model toch niet zoveel aan de schatting van de intergenerationele overdracht. Dit komt doordat de intergenerationele overdracht van seksegetypeerdheid van beroep (B_{25} en B_{24}) niet erg sterk is.

6. Conclusie en discussie

Dit onderzoek had tot doel na te gaan wat er met het beeld van intergenerationale status-overdracht gebeurt als we kenmerken van de moeder toevoegen aan het klassieke model van Blau en Duncan (1967). Hierbij werd verondersteld dat om het proces van statusoverdracht bij vrouwen te kunnen bestuderen rekening gehouden moet worden met de sekse-typering van het beroep.

Onze eerste conclusie is dat er zowel wat betreft status als sekse-typering intergenerationale overdracht van beroepen plaatsvindt, maar dat de overdracht veel sterker is wat betreft status dan wat betreft sekse-typering. Onze tweede conclusie is dat zowel de overdracht van de status als de sekse-typering van een beroep seksspecifiek gebeurt: vrouwen volgen hun moeder, mannen volgen hun vader. De overdracht van sekse-typering is zelfs helemaal seksspecifiek, maar bij status vinden we dat vaders status ook nog van belang is voor hun dochters, terwijl moeders status niet direct van betekenis is voor het beroep van hun zonen. Een derde conclusie is overigens dat zowel voor zonen als dochters geldt dat de invloed van moeders kleiner is dan die van vaders. Een vierde conclusie is dat de verwachte trends naar afnemende invloed van ouders maar ten dele uitkomen voor de twee cohorten die we in deze data hebben onderscheiden; we zien dit alleen bij dochters, en niet bij zonen. Voorzover er daling is, leidt dit er wel toe dat de betekenis van de moeder in vergelijking met de vader groter aan het worden is, een conclusie die overeenkomt met die van Van der Lippe et al. (1995) over opleidingsverwerving. Een vijfde en laatste conclusie is dat, hoewel uitbreiding van het statusverwervingsmodel met moeders en uitbreiding met sekse-typering significante en interessante coëfficiënten oplevert, dit meer rudimentaire voorstellingen van het proces (met alleen vaders en alleen status) niet per se ongeldig maakt. Gegeven het feit dat we door uitbreiding van het model met meer variabelen over minder respondenten beschikken dan eerder onderzoek, is er zowel voor uitgebreide als rudimentaire modellen wat te zeggen.

Onze trenduitkomsten zijn op twee punten in strijd met generalisaties uit eerder onderzoek over statusverwerving in Nederland (De Graaf & Luijckx, 1992; Hendrickx & Ganzeboom 1998). Ten eerste vinden we de verwachte dalende invloed van vaders (op opleiding en beroepen van kinderen) alleen voor hun dochters, terwijl eerder onderzoek dit nu juist voor zonen heeft aangetoond. Ten tweede vinden we niet een stijgende invloed van de eigen opleiding voor verworven beroepshoogte; voor vrouwen daalt deze zelfs. Er kunnen meerdere oorzaken voor deze onverwachte resultaten zijn. Door de uitbreiding van het statusverwervingsmodel met moeders beroep en de keuze voor eerste beroepen kunnen we slechts een beperkte database gebruiken. Deze is kleiner van omvang en bestrijkt een kortere periode dan het eerdere onderzoek, hetgeen tot andere conclusies kan leiden dan onderzoek met oudere databestanden van grotere omvang. Ook concentreerden we ons op eerste beroepen na afronding van de opleiding, terwijl eerder onderzoek zich bezighield met huidige beroepen of huidige beroepen met correctie van ervaringsinvloeden. Ten slotte mag niet worden uitgesloten dat de conclusies vooral opgaan voor de meer recente periode waarop zij

betrekking hebben. Een mogelijke verklaring biedt dan het onderzoek van Rijken (1999) dat aantoonde dat een afnemende correlatie tussen de opleiding en het eerste beroep kan worden veroorzaakt door de toenemende nivellering van het onderwijs. Als zowel het opleidingsniveau als ook de beroepsstatus relatief weinig variantie vertonen, wordt hun onderlinge relatie ook minder sterk. Deze overweging is echter speculatief en behoeft verder onderzoek.

Met betrekking tot het sekserol-model wijzen onze bevindingen duidelijk in de richting van een relatie tussen de ouder en het kind van hetzelfde geslacht. Uit het onderzoek blijkt dat er zowel voor de status van het beroep als de sekse-typing van het beroep een sterke relatie is tussen moeders en dochters, en tussen vaders en zonen. Dit betekent een bevestiging van het sekserol-model. Hoewel vrouwen en mannen in het algemeen een voorkeur hebben voor dezelfde soort beroepen als hun ouders, is de keuze voor exact hetzelfde beroep als de ouder van hetzelfde geslacht schaars. Toekomstig onderzoek op dit gebied zal met name moeten ingaan op de psychologische mechanismen achter dit patroon (Acock & Yang, 1984).

Al met al heeft het beroep van de moeder meer invloed op de dochters dan op de zonen. Daarom zou toekomstig onderzoek zich meer kunnen richten op de specifieke invloed van de moeders op de beroepsuitkomsten van hun dochters. Als vervolgonderzoek op het hier gepresenteerde onderzoek kan dan ook de invloed van de moeders op de carrières van de dochters worden gezien (Korupp, 2000).

Noten

1. Sylvia Korupp is als AIO verbonden aan de Universiteit Utrecht. Karin Sanders is als Universitair Hoofddocent Sociologie (arbeid en organisatie) verbonden aan de Rijks Universiteit Groningen en als Hoogleraar Personeelwetenschappen aan de Katholieke Universiteit Brabant. Harry Ganzeboom is als Hoogleraar Sociologie verbonden aan de Universiteit Utrecht. Alle drie maken deel uit van het ICS (Interuniversity Center for Social Science Theory and Methodology). Correspondentie-adres: Sylvia Korupp, ICS / Sociologie, Heidelberglaan 1, 3584 CS Utrecht; e-mail: s.e.korupp@fss.uu.nl. De auteurs danken Tanja van der Lippe voor haar opmerkingen bij een eerdere versie van dit artikel.
2. De correlatiematrices voor de schatting van de coëfficiënten in het model zijn verkrijgbaar bij de eerste auteur.
3. Gerapporteerd worden analyses van correlatiematrices per cohort. De onderliggende metriek voor de coëfficiënten in de tabel is dus een volledig gestandaardiseerde.

Literatuur

- Acker, J. (1973). Women and social stratification: A case of intellectual sexism. *American Journal of Sociology*, 78, 936-945.
- Acock, A., & Yang, W.S. (1984). Parental power and adolescents' parental identification. *Journal of Marriage and the Family*, 46, 487-495.
- Aschaffenburg, K.E. (1995). Rethinking images of the mobility regime: Making a case for women's mobility. *Research on Social Stratification and Mobility*, 14, 201-235.
- Bakker, B.E.M. & Cremers, P.G.J. (1994). Gelijke kansen in het onderwijs? Een vergelijking van vier cohorten leerlingen in hun overgang naar het voortgezet onderwijs. *Tijdschrift voor Onderwijs-research*, 19, 191-203.
- Blau, P.M., & Duncan, O.D. (1967). *The American Occupational Structure*. New York: The Free Press.
- Boyd, C.J. (1989). Mothers and daughters: A discussion of theory and research. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 291-301.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) (1991). *Enquête beroepsbevolking 1991 (EBB)*. [data] Voorburg/Heerlen.
- Cohen, J. & Cohen, P. (1975). *Applied Multiple Regression/Correlation Analysis for the Behavioral Sciences*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Crook, C.J. (1995). The role of mothers in the educational and status attainment of Australian men and women. *Australian and New Zealand Journal of Sociology*, 31, 31-73.
- De Graaf, P.M. & Luijkx, R. (1992). Trends in status attainment in the Netherlands from ascription to achievement. In H.A. Becker & P.L.J. Hermkens (Red.) *Solidarity of Generations* (pp. 437-486). Amsterdam: Thesis.
- De Graaf, P.M. & Luijkx, R. (1995). Paden naar succes: geboorte of diploma's? In J. Dronkers & W.C. Ultee (Red.) *Verschuivende ongelijkheid in Nederland. Sociale gelaagdheid en mobiliteit* (pp. 31-45). Assen: Van Gorcum.
- Ganzeboom, H.B.G. & Graaf, P.M. de (1983). Beroepsmobiliteit tussen generaties in Nederland in 1954 en 1977. *Mens en Maatschappij*, 58, 28-52.
- Ganzeboom, H.B.G., Rijken, S., & Weygold, R. (1993). *Codeboek Familie-Enquête Nederlandse Bevolking 1992-1993*. Utrecht: ICS occasional papers and documents series, ICS code books nr. 17.
- Ganzeboom, H.B.G., Luijkx, R. & Treiman, D.J. (1989). Intergenerational class mobility in comparative perspective. *Research in Social Stratification and Mobility*, 8, 3-84.
- Ganzeboom, H.B.G., Graaf, P.M. de. & Treiman, D. (1992). A standard international socio-economic index of occupational status. *Social Science Review*, 21, 272-288.
- Ganzeboom, H.B.G., & Luijkx, R. (1995). Intergenerationele beroepsmobiliteit in Nederland: patronen en historische veranderingen. In J. Dronkers & W.C. Ultee (red.), *Verschuivende ongelijkheid in Nederland. Sociale gelaagdheid en mobiliteit* (pp. 14-30). Assen: Van Gorcum
- Ganzeboom, H.B.G. & Treiman, D.J. (1996). Internationally comparable measures of occupational status for the 1988 International Standard Classification of Occupations. *Social Science Research*, 25, 201-239.
- Glick, P., Wilk, K. & Perreault, M. (1995). Images of occupations: Components of gender and status in occupational stereotypes. *Sex Roles*, 32, 565-582.
- Goldthorpe, J.H. (1987). *Social Mobility and Class Structure in Modern Britain*. Oxford: Clarendon Press.
- Hendrickx, J. & Ganzeboom, H.B.G. (1998). Occupational status attainment in the Netherlands, 1920-1990. A multinomial logistic analysis. *European Sociological Review*, 14, 387-403.

- Holland Baker, M. (1981). Mother's occupation and children's attainments. *Pacific Sociological Review*, 24, 237-254.
- Huffman, M.L. (1995). Organizations, internal labor market policies, and gender inequality in workplace supervisory authority. *Sociological Perspectives*, 38, 381-397.
- Huttunen, J. (1992). Father's impact on son's gender role identity. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 36, 251-260.
- Jöreskog K.G., & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8*. Chicago: Scientific Software International.
- Kalmijn, M. Bernasco, W., & Weesie, J. (1996). *Codeboek Huishoudens in Nederland 1995*. ISCORE papers No. 67. Universiteit Utrecht.
- Khazzoom, A. (1997). The impact of mothers' occupation on children's occupational mobility. *Research in Social Stratification and Mobility*, 15, 57-89.
- Korupp, S.E. (2000). *Mothers and the Process of Stratification*. Utrecht University: Dissertation (te verschijnen).
- Lippe, T. van der, Dam, M. van, & Ganzeboom, H.B.G. (1995). De tweede sekse in stratificatie-onderzoek. De invloed van de moeder op de kinderen naast die van de vader. *Mens en Maatschappij*, 70, 41-53.
- Lopata, H. Znaniecka. (1994). *Circles and Settings. Role Changes of American Women*. Albany: State University of New York Press.
- McClendon, M.J. (1976). The occupational status attainment processes of males and females. *American Journal of Sociology*, 41, 52-64.
- Pearson, J. (1983). Mothers and daughters: Measuring occupational inheritance. *Sociology and Social Research*, 67, 204-217.
- Peschar, J. L. (1988). *Zo vader – zo zoon, zo moeder – zo dochter? Vergelijkende analyses naar de processen van statusverwerving en onderwijsmobiliteit in Nederland, Hongarije en Polen*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Powell, B. & Jacobs, J.A. (1983). Sex and consensus in occupational prestige ratings. *Sociology and Social Science Research*, 67, 392-404.
- Powers, M.G., & Holmberg, J.J. (1978). Occupational status scores: Changes introduced by the inclusion of women. *Demography*, 15, 183-204.
- Rijken, S. (1999). *Educational Expansion and Status Attainment. A Cross-National and Over-Time Comparison*. Amsterdam: Thesis Publishers [Dissertation, Utrecht University].
- Rosenfeld, R.A. (1978). Women's intergenerational occupational mobility. *American Journal of Sociology*, 43, 36-46.
- Smith, M.D. & Self, G.D. (1980). The congruence between mother's and daughter's sex-role attitudes: A research note. *Journal of Marriage and the Family*, 42, 105-109.
- Starrels, M.E. (1992). Attitudes similarity between mothers and children regarding maternal employment. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 91-103.
- Stevens, G. & Boyd, M. (1980). The importance of mother: Labor force participation and intergenerational mobility of women. *Social Forces*, 59, 186-199.
- Treiman, D.J. & Terrell, K. (1975). Sex and the process of status attainment: A comparison of working women and men. *American Sociological Review*, 40, 174-200.
- Tijdens, K. (1997). Gender segregation in the IT occupations. In A.F. Grundy (red.), *Women, Work, And Computerization* (pp. 449-462). Berlin, Heidelberg, New York: Springer.
- Tyree, A. & Hicks, R. (1988). Sex and the second moment of prestige distributions. *Social Forces*, 66, 1028-1037.
- Ultee, W.C. & Ganzeboom, H.B.G. (1993). *Netherlands Family Survey 1992-1993*. [data] ICS: Nijmegen.

- Updegraff, K.A., McHale, S.M. & Crouter, A.C. (1996). Gender roles in marriage: What do they mean for girls' and boys' school achievement? *Journal of Youth and Adolescence*, 25, 73-88.
- Veldman, A.G. (1991). Functiewaardering, vrouwenarbeid en het recht. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 2, 32-43.
- Weesie, J., Kalmijn, M., Bernasco W., & Giesen, D. (1995). *Huishoudens in Nederland 1995*. [data] Utrecht: ISCORE.
- Xu, W., & Leffler, A. (1992). Gender and race effects on occupational prestige, segregation, and earnings. *Gender & Society*, 6, 376-392.

Bijlage A: Geforceerde gelijkstellingen en fit-statistieken voor dochters en zonen tussen de cohorten 1927-1958 en 1959-1975

Gelijkgestelde parameter	DF	Vrouwen		Mannen	
		1927-58 : 1959-75 χ^2	$\Delta \chi^2$ ^{a)}	1927-58 : 1959-75 χ^2	$\Delta \chi^2$ ^{a)}
Geen	27	89,04	—	49,70	—
Moeder Beroep => Respondent Beroep (β_{37})	26	86,58	2,46	46,67	3,03
Vader Beroep => Respondent Beroep (β_{36})	26	76,42	12,62	49,27	0,43
Moeder Beroep => Respondent Opleiding (β_{17})	26	88,17	0,87	49,10	0,60
Vader Beroep => Respondent Opleiding (β_{16})	26	78,98	10,06	49,14	0,56
Respondent Opleiding => Respondent Beroep (β_{31})	26	66,40	22,64	46,52	3,18
Moeder Sekse-type Beroep => Respondent Sekse-type Beroep (β_{25})	26	88,81	0,23	48,86	0,84
Vader Sekse-type Beroep => Respondent Sekse-type Beroep (β_{24})	26	88,03	1,01	48,71	0,99
Respondent Sekse-type Beroep <=> Respondent Beroep (β_{23-32})	26	84,20	4,84	46,90	2,80
<i>Controlevariabelen:</i>					
Moeder Huisvrouw => Respondent Beroep (β_{38})	26	81,36	7,68	49,14	0,56
Moeder Huisvrouw => Respondent Sekse-type Beroep (β_{28})	26	88,99	0,05	47,75	1,95
Moeder Huisvrouw => Respondent Opleiding (β_{18})	26	89,04	0,00	49,61	0,09
Exact Hetzelfde Beroep (4 digit) => Respondent Beroep (β_{39})	26	88,60	0,44	46,51	3,19
Exact Hetzelfde Beroep (4 digit) => Respondent Sekse-type Beroep (β_{29})	26	88,61	0,43	49,70	0,00

^{a)} 3.84 = $p < 0.05$; 6.63 = $p < 0.01$

Bron: Familie-Enquête, 1992-1993; Huishoudens in Nederland, 1995.